

GANDITI - VA LA TOT C
UNU31502
100.00 Lei

MEMORIALA FOSTILOR DEPORTATI
in
TRANSNISTRIA
Centrul Brebu egi

MEMORIALA FOSTILOR DEPORTATI IN TRANSNISTRIA

ASOCIAȚIA FOȘTILOR DEPORTAȚI ÎN TRANSNISTRIA

ORNSTEIN FABIUS

**GÂNDIȚI-VĂ
LA TOT CE S'A PETREGUT
ÎN
TRANSNISTRIA**

(1941–1944)

ASSOCIAȚIA FOȘTILOR DEPORTAȚI
ÎN
TRANSNISTRIA
Centrul Bucovinei

EDITURA ASOCIAȚIEI

GUVERNAMENTUL PROVINCIEI
BUcovina

Cernăuți, 10 Octombrie 1941.

No 57/943

No. 219

F. negru

COMANDAMENTUL MILITAR AL BUCOVINII.

Am ondarea a face cunoscut că s'a hotărât evacuarea populației evreiești din Bucovina.

Pentru aceasta, populația evreiescă din Municipiul Cernăuți va fi mai întâi strânsă în ghetto-ul fixat de Primărie de unde apoi va fi transportată cu C.P.R. treptat.

~~Operatiunea strângerei, paza ghetto-ului, imbarcarea și transportul până la punctele de frontieră revine aceluiași Comandament și Inspectoratului de Jandarmi Cernăuți.~~

Pentru aceasta aveți la dispoziție:

Bat.Jand.I.B.i căruia se va încredința paza ghetteului și ~~acortarea transporturilor~~:

* Bat.430 Inf. și Bat. Inf. anume aduse la Cernăuți și care vor asigura ieșirile din oraș și ordinea și siguranța în interior concurând după strângerea în ghettou și la paza acestuia toate trupele aflate în garnizoana Cernăuți.

- Garniturile de C.P. necesare, în gara Cernăuți și anume căte 2 trenuri a 50 vagoane zilnic.

Operatiunea strângerei în ghettou se va face în ziua de 11 Octombrie 1941, după programul anexat (anexa No.1).

- În această zi se vor lua din zori, toate măsurile de siguranță necesare spre a împiedica orice act dăunător ordinii sau păgubiri Statului, teste averile evreiești devinute din acest moment proprietatea Statului.

Planul ghettoului (anexa No 2).

Programul transporturilor pe C.P.R. anexa No 3.

Regulamentul de funcționare ghettoului anexa No 4. ~~în-~~
~~reții luate toate măsurile de control asupra aplicației~~
~~acestui a acestui regulament.~~

Inspectoratul de Jandarmi Cernăuți și ~~șefii copiilor~~
~~acestui ordin și toate instrucțiunile necesare unui efort~~
~~colaborări și în special pentru efectuarea transporturilor pe~~
~~C.P.R. până la punctele de plecare destinație.~~

COMANDATORUL BUCOVINII,

General C.Caiotescu

Recatino

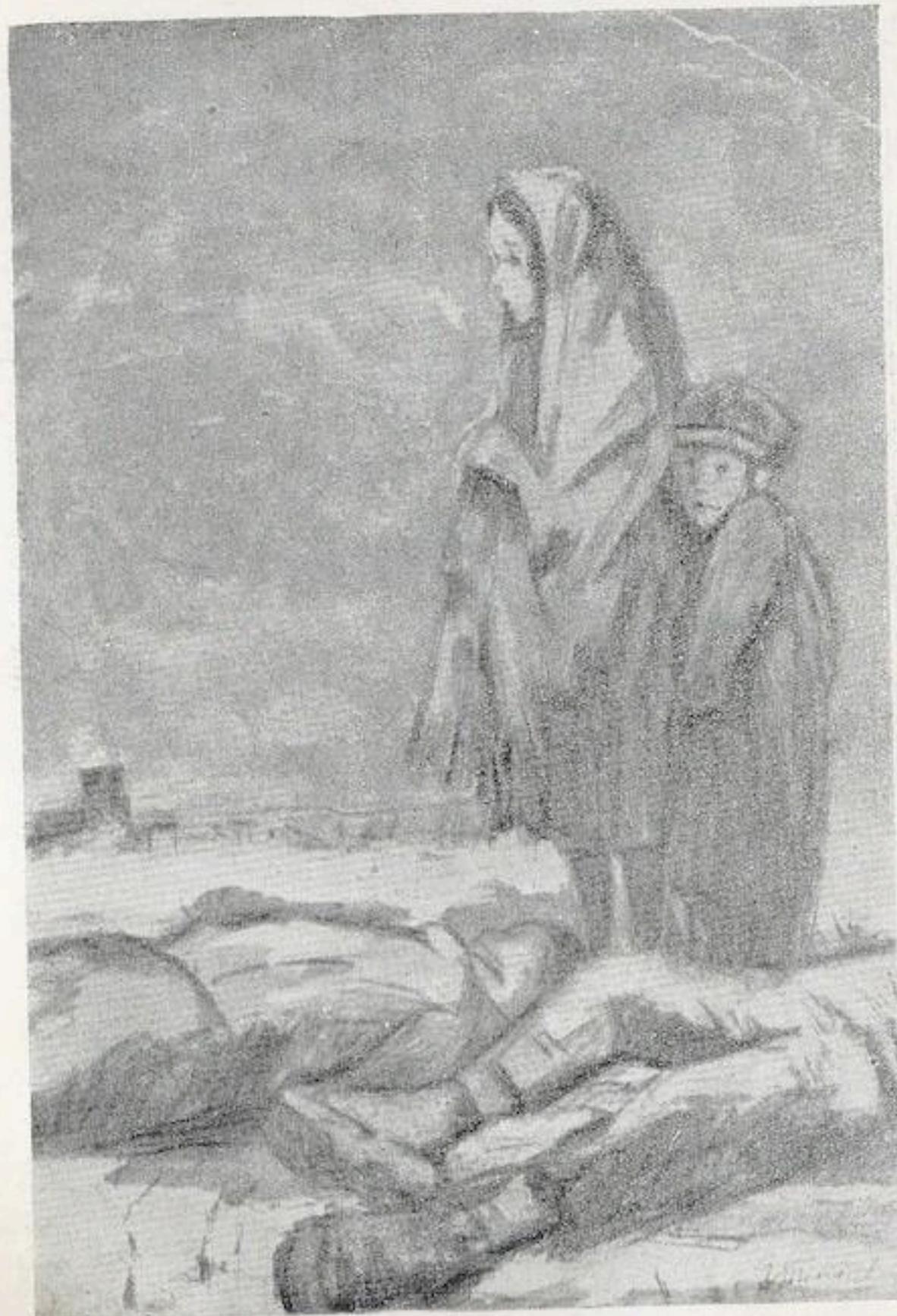
Ordinul de evacuare a populației evreiești din Bucovina

Ultimul act al tragediei: De bătii goniti spre moarte...

Victime nevinovate ale Transnistriei

Copii lângă părinții lor ucisi

Violate și dezonorate

Două femei după chinuri groaznice

*Inchinat sufletelor celor căzuți în infernul Transnistriei,
victime ale obscuranții mului
și îngelăcunii prin care omenirea a fost trădată în secolul
al XX-lea de o bandă de călăi, ucigași, scelerăji, avenuri...*

IN LOC DE PREFATA

Această broșură este departe de a fi o lucrare completă asupra suferințelor noastre din Transnistria, în toată grozăvia lor.

Teribilele suferințe îndurate acolo, și care întrec tot ce o minte omenească poate să-și închipue, nu pot fi descrise în câteva pagini, care nu au alt scop decât să atragă atenția opiniei publice asupra situației actuale a supraviețuitorilor transnistrieni.

Modesta lucrare de față, își propune să ridică, doar în parte, cortina asupra însărcinătoarei tragedii, trăită de evreii deportați dincolo de Nistru. Fără să urmărească efecte stilistice, ea vrea, în fraze simple, să descrie acest infiorător capitol din mareu suferință evreească, așa cum s'a desfășurat.

In clipa când va dispune de mijloace, ASOCIAȚIA FOȘTIOR DEPORTAȚI ÎN TRANSNISTRIA, va edita o lucrare mai amplă, cu date cât mai complete, asupra celor ce au îndurat victimele barbariei naziste, în acel colț din Europa.

IADUL TRANSNISTRIEI

1941—1944. Patru ani de continue crime, patru ani de bestialități, în Transnistria. Acest colț de pământ, dintre Nistru și Bug, gâlgâie de sânge. Ucideri în masă, execuții zi și noapte, oameni morți de foame, sau de gloanțe, ștreang, ori mizerie indescriptibilă. Femei, bărbați, copii, bolnavi, bătrâni, ispășesc vini imaginare. Fete siluite în văzul părinților, părinți căsăpiți în fața copiilor. Oameni îngropăți de vii. Moartea bântuie cu furie. Sânge, mereu și pretutindeni sânge !

Lumea s'a înfiorat de monstruozațile ce s'au făptuit. Valuri de cerneală inundă redacțiile și gazetele. Se scriu articole, foiletoane, romane. Conștiința omenească este alarmată și sguduită. Unde am ajuns ? !

Dar ce ironie !

Despre soarta pușinilor supraviețuitori nici un cuvânt.

Stăruie o tacere îngrozitoare.

„Gândește-te la tot ce să petrecut în Transnistria!” Aceasta nu este o lozincă, ci mai degrabă un avertisment adresat celor cu memorie scurtă.

Conștiință omenească! De ce ai uitat atât de repede suferințele implete din sânge, lacrimi și dureri ale deportaților transnistrieni?

Ai pătruns tu, într'adevăr, în toată adâncimea lor, suferințele noastre de acolo?

Ai simțit vreodată cum inima își îngheță, din pricina acelor lugubre bătăi de tobă, din orășelele noastre, cari te trezesc în zori de zi la realitatea însărcinătoare — ordinul de deportare în necunoscut?

Ai trăit vreodată momentul acela în care tot trupul îți se inchircește, când toboșarul te înștiințează că soarta ta e pecetluită?

Știi ce înseamnă privirile acelea aruncate, îndărăt, asupra casei și ogrăzii — ce îți-au fost atât de dragi și care sunt legate de atâtea amintiri din copilărie, trăita laolaltă cu părinții și bunicii — și pe care trebuie să le părăsești, doar cu bocceaua în spinare, sub amenințarea împușcării?

Poți să-ți dai seama de suferințele noastre, de tot ce am indurat când am fost goniți pe drumurile desfundate ale Basarabiei și Transnistriei, suferință, care lasă în urmă tot ce fantezia a putut închipui până acumă, drept chin și durere pentru oameni?

Te-ai sesizat vreodată de felul cum am fost maltratați și injoiți în Transnistria, până dincolo de rușine și umilință?

Poți tu să pătrunzi, să simți, să înțelegi? :

Mama, care pășește în convoi, sleită de puțeri, mănată din urmă, cu patul puștii, cu copilul în brațe; cu cât pășește mai greu, cu atât strânge mai tare copilul la piept. Se clătină acum, dar nu are voie, să se odihnească. Înainte, tot înainte! O mână spaimă, da spaimă. Asasinii o maltratează îngrozitor și zbiară într'una: Înainte, Înainte! Ea îmbrățișează și mai strâns trupușorul copilului ei. Deodată simte cum puterile o părăsesc... ea nu mai poate purta copilul. Nu e nimeni care să vrea și să poată să o ajute. De spaimă își pierde aproape mințile, iar privirea capătă o căutătură tulbure.

Înainte, înainte! strigă într'însă frica.

Înainte, înainte! urlă sbirii, din urmă.

Un kilometru, doi kilometri... și pomul și răchita plângă, întreaga natură jelește.

Încă o mamă istovită, își pierde în drum copilul și gonită de bestii a putut auzi doar cum copilul plângă și strigă: „mamă, mamă, nu mă lăsa!”

Conștiință omenească! Poți să înțelegi, oare ce să a petrecut în inimile copiilor care

au trebuit să-și părăsească pe drumurile Basarabiei părinții, pentru că, bătrâni și gârbovi, n-au putut urma acel tempo barbar de gonire!

Poți să măsori durerea acestor copii, cari nu au putut rămâne nici o clipă în urmă, ca să arunce o ultimă privire celor atât de dragi, de care au fost siliți să se despartă pentru veșnicie, căci altfel bestiile ce-i goneau îi loveau cu măciuca în cap?

Nu! E greu să simți și să înțelegi toate acestea, așa cum e greu să-ți închipui cât de infiorătoare e priveliștea aceea a drumurilor blestemate, semănate cu trupurile însângerate ale mii de copilași nevinovați. Pe margine de drum erau răspândiți bătrâni și copii, uciși de gloanțe asasine. Copilași nevinovați stăteau întinși — unul cu mâinile și picioarele aruncate în desordine, altul ghemuit, surprins cu ultimul vaet, iar altul întins cu fața la cer cu strigătul neterminat, pe buze, de moarte... — iar pe copaci, corbii aşteptau un ospăt nou și îmbelșugat.

Acestea au fost victimele primelor convoai, formate din evrei din Basarabia și nordul Bucovinei, ce au fost strânși în lagărele din Edinți și Secureni și care au împărtășit cea mai crudă soartă. Zile întregi au străbătut pe șosele desfundate, drumul lung și greu al pribegiei, sub ploi ce se cerneau mărunt și pătrundeau până la măduiile. Călcând în noroiae cleioase, ce nu se

mai desprindeau de picioare — goi și desculpi, frânti de obosale — totul li se părea fără început și sfârșit. Mereu se repeta tabloul: Un istovit cade, soldatul rănește să se scoale, iar dacă sleitul din puteri nu urmează repede, țeava se îndreaptă spre nemorocit și se trage în el ca într'un câine. Mii și mii dintre cei trimiși din Edinți și Secureni au sfârșit pe drumuri. Mii și mii, din ei, au fost svârljeni în Nistru și înghițiti de apele lacome ale fluviului. Nistru! Câți morți de ai noștri nu zac în fundurile lui! N'au ajuns în Transnistria nici 40% din căti porniseră.

La Atachi, târg unde odinioară locuiau câteva mii de evrei, deportații, ce au trecut mai târziu, au dat — în casele evreiești golite — peste inscripții, de felul acesta, scrise cu sânge pe pereți:

....astăzi a fost masacrată familia mea.
Tineți Jahrzeit după noi..."

....în ziua de... peste 800 evrei masacrăți.
Tineți Jahrzeit..." etc.

UN CONVOI RABINIC

Un convoi rabinic pornit în pribegie. Prin ce clipe, ore și zile îngrozitoare au trecut ei. Oare o va înfățișa cineva vreodată în

fața judecății? Momente ce au putut muia și urni chiar pietrele din loc! Un convoi format din familiile vestișilor rabinii Friedman, din Boian, Hager, din Horodenka, și Hager, din Zalesciki, — ultimii doi, frați ai vestitului Tadic din Vîjnița, — ramuri ale celei mai înalte aristocrații rabinico-chasidice.

Cu toaguri, făcute din crengi de copaci, au mers aşa tot drumul, cu sulurile sfinte în brațe, rostind Psalmi. Se vedea cum rugăciunile necontenite și Psalmii roșii, cu evlavie, dădeau curaj și putere pentru înfruntarea marilor suferințăi.

Mulți, care erau departe de orice simțământ de pietate și credință, au fost pătrunși, atunci, — poate pentru prima oară, — de acea putere de nemăsurat, ce rezidă în rugăciuni.

Tot mergând, ei au îmbrăcat Tales și Tfili și se rugau într'una. Tabloul era impresionant și trist. Credeai că ai în față pe patriarhii din vremurile vechi! Dar cât de crunt bătuți au fost ei în timpul rugăciunii! Până și bătrânul rabin din Horodenka, a fost lovit în chip barbar. Tăranii, care întâmplător treceau pe acolo, văzând felul în care este maltratat rabinul, își făcură semnul crucii. Fiul cel mai mare al rabinului din Boian, care era un om suferind, nu mai putu să îndure oboseala drumului, prin noroiele și mocirlele Basarabiei și se prăbuși

în plin câmp. Căläii se repeziră la el, îl bătură peste cap, până ce sângele începu să țâșnească din toate părțile. În cele din urmă, numai datorită unei importante sume de bani, căläii încetară cu maltratările, dar el fu silit, plin de sânge, cum era, să se târască mai departe. Dar nu mai putu să-și revină de pe urma acestei bătăi și curând muri.

Noembrie 1941. Ploaia cădea mereu, în aceste zile mohorâte, dar nimic nu putea opri pe rabinii să continue rugăciunile, rostită cu atâtă ardoare. Si de sus ploua, ploua într'una, ploaie măruntă și deasă, ploaie rece fără de sfârșit.

La Mărculești, în Basarabia, unde se opri ră într'o Vineri seara, în câmp liber, aprinsă lumânări de Sâmbătă și bătrânul rabin din Horodenka rosti Kiduș. Tabloul fu deopotrivă de însăpătător și înălțător.

Vocea rabinului căpătă accente supraomeniști, în această ambianță. Un fior trecu prin mulțime. Si figura rabinului, palidă, exprima atâtă suferință, atâtă jale, iar glasul, ale cărui vibrații răscoleau cele mai adânci dureri, nu mai avea nimic pământesc.

Parcă te așteptai să auzi de acolo, din tainițele lui sufletești, acel reproș neexprimat: „Dumnezeule, de ce ne-ai părăsit? De ce lași să îndurăm atâtea batjocoriri și atâtea dureri amare?” Te așteptai să vezi cum se preling, pe jos, picături de sânge de pe

chipul său. Dar un vânt rece și umed începu să susție și trezi pe fiecare la realitate. Rugăciunile înălțătoare fuseseră luate parcă de vânt.

Nu departe, stăteau, în grupe, călăii și se lăudau care pe care a întrecut în a tortură pe cei nenorociți.

In legătură cu tragedia acestor venerabile figuri rabinice se povestesc următoarele :

Un haham, de o evlavie și credință fără de margini, care încă din primele zile ale pogromurilor din Bucovina a fost chinuit în mod înspăimântător, după ce soția și copiii i-au fost omorâți, în chip bestial, nemaiputând suporta torturile la care au fost supuși bătrânul rabin și familiile rabinice, desperat și înnebunit de durere se revoltă împotriva lui Dumnezeu.

Intr'o zi, la ora rugăciunii, se ridică din mijlocul mulțimii, ridică mâinile spre cer și exclamă :

„— Nu ! Nu mai vreau să mă rog Tie, Dumnezeule ! Nu ! Nu eu trebuie să mă bat cu pumnii în piept AL CHET și MEHILA (Iertare), ci Tu, Dumnezeule, Tu ești Acela care păcătuești ! Nu mai vreau să mă rog pentru încă o bucajică de viață și încă o frâmă de noroc. Nu-mi mai trebuie nimic ! Ocrotirea Ta mie de prisos ! Ce anume alte du-

reri mi-ai pregătit încă ? Sufletul meu sângerat și trupul meu, plin de răni, sună pentru Tine o desfătare ! Am avut patru fii, care pentru mine erau chezașia vieții și a bătrâneștilor mele. Unul câte unul, însă, mi-i-a ucis, iar pe mine m'au lăsat singur, de râs și batjocură. Dacă pe drept cuvânt așa arată Adevarul Tău, — atunci cine are nevoie de acest Adevar al Tău ? Nu, nu eu trebuie să mă bat AL CHET, ci Tu să-Ti baștă cu pumnii în piept AL CHET ! Oare ce pot să pierd mai mult și ce mai pot câștiga ?”

Un om bigot, care până atunci nu cunoștease ceea ceva mai înălțător și mai sublim decât credința și supunerea față de Dumnezeul său, ridicase mâinile spre Cer, revolțându-se împotriva Creatorului. Scena, petrecută într'un amurg, infioră pe toți cei din jur.

Bătrânul rabin, căruia i se povestiră acest lucru, trimise după haham.

...Între timp se făcu intuneric... Când hahamul se despărțește de rabin, el își desfăcă boceaua, de unde își scoase Talesul și Tfiliimii (nu rostise încă, în acea zi, rugăciunile prescrise). Lii îmbrăcă — cu toate că după ritual este oprit să se facă seara rugăciuni în Tales și Tfiliimi — și începu să se roage cu o voce înălțătoare, plină de căldură, dela capitolul „MA TOIVI”.

Fiindcă era noapte, aceste rugăciuni, rostită pe un ton plin de evlavie, răsunau în

chip neobișnuit. Un jandarm, atras de melodiile specifice ale rugăciunii, se apropiă. Când îl văzu pe evreu în Tales și Tfilim, îl lovi cu patul armei...

Dimineața, hahamul fu găsit mort.

A doua zi, convoiul rabinic fu percheziționat pentru a fi jefuit și de ultimele lucruri ce mai rămăseseră asupra nemorocijilor.

La percheziție se găsi la soția rabinului din Zalesciki, un „Sefer Tora”, în miniatură, un talisman dela rabinul din Rijin. (Rabinul din Rijin, marele Tadic, este recunoscut ca una din cele mai mari autorități din lumea chassidică). Acest „Sefer Tora” fu confiscat.

Rabinii se prezintară maiorului, pe care-l rugără să înapoieze talismanul. I se spuse: „Ne-ați luat tot! Aurul, banii și bijuteriile noastre, lăsați-ne măcar credința noastră, religia noastră”.

Maiorul le răspunse: „Voi veniți să plângăți și să implorați astăzi pentru religie! Vă dați seama încotro mergeți? Veți fi chinuiți și torturați până când moartea va fi o mântuire pentru voi”.

Acest diavol, din păcate, a avut dreptate. Aproape toți, neputând suporta chinurile și torturile groaznice, zac astăzi îngropăți în adâncul pământului la Verhovka, în Transnistria.

INTALNIREA CU UN CONSILIER DE CURTE DE APEL

lată ce povestește avocatul W. Rosenblatt:

„...În fine am ajuns la Otaci (Atachi sau Otec), centru de plecare în spre ghetourile și lagărele dintre Nistru și Bug. Cu toate că eram ticsiți câte 40 și 50 de înși în vagoane de vite și aproape zdrobiți din pricina călătoriei, nu prea aveam poftă să ieşim din vagon. Afară era umed și rece. O ploaie mărunță ca pulberea, ne copleșea sub o tristețe dezolantă. Dar nu avurăm mult timp de gândit. Jandarmii, sălbateci, ne somără cu strigăte și bătăi, ca în cinci minute să părăsim vagonul. Nișă nu trecură două minute și ordinul fu întărit prin lovitură nemiloase cu paturile de armă. Disperarea ne-a desorientat. Ce să luăm mai întâi? Copiii care plângăau, bătrâni care nu se puteau mișca, sau bagajul, care însemna, pentru noi, viață, în drumul în neant?

Suntem acum pe poteca de lângă linia ferată, într'un noroi în care te puteai infunda, în unele locuri, chiar până la piept. În tot lungul ei, până la malul Nistrului, linia ferată este presărată de coline mici, dela 3 până la 4 m. înălțime. Din cauza ploii, de zile devarândul, colinele au devenit alunecoase.

„Sus la deal!” primirăm comanda din

partea escortei, iar lovitură de arme și ciorbe, făcând să renunțăm la o mare parte din bagajele noastre — scopul acestor manevre — și cu greu ne suirăm pe colinele înmuite. Cu forțe supraomenești reușirăm să luăm sus copiii și bătrâni. Avereua noastră rămăsese pradă țăranilor și soldaților, care pândeau tot timpul conveiul nostru. Înregul drum parcurs era acoperit de bagajele părăsite.

„Jos la vale!” răeniră jandarmii și fără milă loviră în cei slabii și bătrâni, care nu izbutiră să coboare repede valea. După o耕耘ă nebună de 3—4 ore, prin băltoacele și potecile mlăștinoase, printre cari, dinadins am fost duși de escorta noastră, am ajuns cu puținele bagaje, ce ne-au mai rămas, la „vamă”. Aici, un control pentru devize, aur, argint și bani românești. Controlul s'a efectuat sub cerul liber, de vreo 10 grupe, fiecare sub conducerea unui ofițer și a unui funcționar civil.

Acest control nu era altceva decât un penultim jaf, înaintea trimiterii noastre în lagările din Transnistria. Deodată, am zărit că un punct de control e condus de un locotenent, care nu era altcineva decât Marino, consilierul Curții de Apel din Cernauți. „Am să caut să ajung la dânsul”, spusei soției mele. „El mă cunoaște personal și desigur o să țină seama că sunt avocat și o să se poarte omenește cu mine”. Si, într'adevărt,

am reușit să răzbăt la control, până la el. „Tu ești avocat” mi se adresă. „Da, domnule consilier”, răspunsei cu o voce înghejată, deoarece după acest „tu” am înțeles imediat cum stau cu el. „Eu personal am să te cauți” zise și începu să mă percheziționeze. Îmi rupse, în ciuda protestului meu, toate documentele și fotografiile, pe care le aruncă jos. „Acolo unde mergi acumă n'ai nevoie de acte și fotografii. Unde ți-e diploma de bacalaureat, de licență și de avocat?” vociferă domnul consilier, cercetându-mă mai deaproape. „În zadar le căutați, domnule consilier, au rămas din fericire în țară.” După aceea începu controlul-jaf. Stofe, ghete, lână, rufelete mele și ale soției mele ne fură luate fără milă. Deodată, el zări pe degetele noastre, inelele de cununie. „Scoateți inelele!” porunci consilierul Curții de Apel. „Nu le scot, domnule consilier, căci chiar ordonanța, care ne-a gonit în lagăr, exceptează inelele de cununie dela confiscare.” Protestai cu disperare. Dar consilierul nici nu mă ascultă. Mă apucă brutal de mâna și ne smulse din degete inelele. Mi-a fost luat aşadar până și simbolul unirii cu scumpa mea soție, care nu a putut rezista până la sfârșit tuturor mizeriilor pribegiei și după ani de suferință în ghettou, n'a reușit să supraviețuască.

Multe suferințe trupești și sufletești, mi-au adus acești cinci ani de pribegie, dar cu greu pot uită fapta mărșavă, cinismul și barba-

ria, cum un consilier de Curte de Apel scăde cu forța inelul de căsătorie dela un avocat și soția sa".

SETEA ȘI FOAMEA

E greu să descrii chinul ce ne-a fost pricinuit din cauza setei. Înduind după o picătură de apă, oamenii au fost aduși într-o stare vecină cu nebunia. Un chin îngrozitor, o moarte însăramântătoare. Limba și se umflă că nu mai poți să mîști în gură. Pe drumurile din Basarabia și Transnistria, treceai pe lângă fântâni, dar asasini diabolici te gonesc mereu și dacă încerci să te apropii să bei, te împușcă pe loc.

400 familii au stat înghesuite, zile întregi, într-o sinagogă mică, pe o căldură de nesuportat, laolaltă cu cadavrele în putrefacție. Scosî din minți, de sete, au fost adunate 30—40 haine și cămăși și dăruite unei sentinelle pentru o căldare cu apă, care să astâmpere măcar setea copiilor. Soldatul a primit plonoul, a venit domol cu apa, a ridicat, tacticos, căldarea și cu râs sarcastic a deșertat apa pe jos, în fața oamenilor aproape înnebuniți.

Sau altă întâmplare. Un părinte, nemaiputând răbdă chinurile infiorătoare, privirile halucinate, ale copilașului său, care chinuit de sete, cu căpșorul căzut pe umăr, aiurea mereu, cum zări o fântână pe câmp, alergă să ia puțină apă. Dar unul dintre călăi îl văzu și îndreptă arma asupra lui. Soția, dându-și seama de pericolul în care se afla bărbatul ei, lăsa copilul jos și cu mâinile ridicate, îngrozită, împă și fugi după dânsul, că să-l apere de gloanțele ucigașe. Dar zadarnic! O împușcătură și bărbatul căzu scăldat în sânge și înainte ca biata femeie să ajungă până la bărbatul ei, un al doilea glonț, pornit dela celaș asasin o culcă și pe ea la pământ. Copilul a fost luat de către bătrâni și bunici. Ei priviseră scenă, dar s-au văzut siliți să meargă mai departe, fără să se poată aprobia măcar cu un pas de trupurile copiilor lor, ce zacea morți pe câmp.

Dar cum nu poți înțelege ce înseamnă moartea din pricina setei, tot atât de greu e să știi ce înseamnă foamea în Transnistria, pentru că n'ai văzut moartea cu ochii, când obrazul tău se umflă, că nu tău se văd ochii, iar picioarele se fac niște butuci. Văzându-le atunci am înțeles acel blestem „de a fi umflat de foame”.

E greu firește să pricepi. Dar e infiorător să vezi cum oamenii, ajunși la disperare, de foame, se ceartă și se bai pentru o bucată de carne, tăiată din hoitul unui cal în putrefacție, pentru o bucată de carne plină de viermi, tăiată dintr'un cal desgropat pe ascuns în toiul nopții, ce fusese stropit cu acid fenic și îngropat de câteva zile.

N-ați văzut acele umbre, care nu mai arătau a fi omenești, cari pentru mâncare lăsau să li se smulgă dinții de aur, din gură.

Nu se poate uita această scenă: Un părinte, cu copilul său, — singurii rămași dintr-o familie de 9 persoane. Amândoi ajunși niște schelete, din cauza foamei, a murdăriei și a frigului. Te apuca groaza să-i prevăști. Copilul, gol și deseculț, tremura în zăpadă. Scotoceau amândoi într-o căldare plină cu lăuri și murdării, poate vor da peste ceva rămășite, cu care să-și potolească foamea. Copilul găsi un rest de mâncare pe care îl vârî în gură. Tatăl, privind cu ochii holbați și nemaiputându-se stăpâni, din pricina foamei, smulse din mâna copilului restul de mâncare și nesinchisindu-se de plânsetele unicei sale odrasle, mărâi: „Eu vreau să trăesc, tu poți să mori!“.

A pieri de foame! Aș vrea ca aceasta să nu fie luată ca o frază goală. A pieri de foame! Dintr'un sat într'altul era strict interzis să umbli. În fiecare zi erau împușcați oameni, găsiți pe drum. Totuși, oamenii se furiașau pentru a-și procura alimente. Ei schimbau lucruri în natură. Ca să-și potolească foamea, schimbau hainele pentru câteva pahare de fasole, 2—3 kgr. făină de mălai și câteva sfecle de zahăr. Ghetele le dădeau pentru câteva kilograme de cartofi, învelindu-și picioarele în foi de ziar, sau în zdrențe.

Dar ce să facă cei ce nu mai au nici o rezervă? Cei ce nu mai au ce să schimbe? Ale căror haine nu sunt decât cârpe? Ei fierb iarba și — dacă din fericire au găsit — coji de cartofi.

Dar când nu au nici puterea să pornească în căutarea de coji de cartofi, se așeză într'un colț de cocină și așteaptă...

Ei știu prea bine că nu mai există nici o scăpare decât moartea. Si moartea nu întârzie. Pe unul îl surprinde întins într'un colț, pe altul ghemuit.

A pieri de foame! Nu sunt vorbe goale

TIFOSUL

Ce proporții însărcinătoare a luat această boală, în Transnistria!

Câte nenorociri nu s-au abătut din cauza ei asupra deportaților!

Tablourile îngrozitoare și jalnice ale celor cu fețele mumificate, încinși de febră, arși de o temperatură de peste 40 grade, care tinea 4—6 săptămâni, nu se șterg atât de ușor din minte. Un spectacol lugubru. Cadavre vii, cu ochi arzători. Câte trepte ale suferinței trebuie să coboară săptura omenească până ce să fie acoperită de apele negre ale acestei morți perfide!

În incăperi umede, în subsoluri zăceaunenumărăți bolnavi laolaltă cu cadavrele celor stinși. Și nu era nimeni care să ridice trupurile neînsuflețite, nimeni care să dea bolnavilor măcar o lingură cu apă. Nici așternut, nici medici, nici medicamente. De spitale nici nu putea fi vorba.

A fost iarna grozavă a anului 1941.

Când vreunul scăpa cu zile nu era decât o epavă — rămas fără auz, cu inima bolnavă, cu vederea slăbită. Lipseau alimentele cu care să te întremezi după boală, încât oamenii rămâneau pentru toată viața cu organismul distrus.

Tifosul iși căpătase în Transnistria o tristă celebritate. În fiecare zi treceau pe străzi căruje pline cu cadavre despuiate. În zori de zi erau găsite cadavre goale care erau aruncate în stradă, unde zăceaun zile de arândul, până ce le venea rândul să fie ridicate și îngropate.

Lagăre întregi au fost desființate în felul acesta. În locul lor s-au ivit gropile comune. Cadavrele erau strânse cu sutele, într'o grămadă imensă, formând o adevărată morgă sub cerul liber, unde erau lăsate zile și săptămâni întregi. Mai târziu, când groapa comună era gata, acea massă informă și înghețată trebuia îmbucătată cu topoarele. Mâini, picioare, teste erau tăiate cu târnăcoapele. Porcii și cainii se înfruptau din aceste rămașe omenești. Așa au fost înmormântați în Transnistria cei cari ne-au fost atât de dragi.

SINGURI IȘI SAPA GROAPA

Văți închipuit vreodată ca oamenii să-și sape singuri groapa în timp ce călăii urlătoros: „Hei Judenbande, schnell graben...”.

În apropiere se aude țăcănitul unei arme. Un om se prăbușește. Mâinile slabe, tremurânde ale celorlați sapă, sapă într'una... și o groapă-sant, largă și adâncă se ivește... Pentru eaceace a urmat și pădurea, în foșnetul ei trist, a plâns. MII DE OAMENI, au pornit încolonați spre valea morții, spre mormânt.

Dar cine poate avea viziunea acelei morți năpraznice, din gropile comune, în care se mai sbate un frate, ce întâmplător nu a fost nimicit de gloanțe, și care imploră, de acolo,

din străfunduri, să i se trimită un singur glonț, ca să fie măntuit de suferință și căruia ucigașul îi răspunde: „Still, Jude!“ — și fratele vostru este acoperit de viu, cu pământ.

Iată ! Cinci copile au fost găsite ascunse într'o curte, după ce părinții lor au fost masacrați și vărâți în gropile comune. Au fost puse la zid și împușcate în cap, cu cartușe dum-dum ! Au rămas numai trupușoarele, cu capetele retezate. Bucăți de creer, lipite de pereți au fost culese ca ciupercile, ce cresc la marginea zidurilor.

In ghettoul din Baar, doi copii de câte 7 și 9 ani, au murit ca eroi. Ei se aflau acolo cu părinții lor și cerșiau, tocmai când începuse acțiunea de exterminare în massă. Împreună cu alți 150 de înși, ei izbutiră să se ascundă în ultima clipă. Dar printre crăpăturile scândurilor mama observase că în fiecare zi sunt descoperite alfe ascunzișuri, iar evreii, găsiți acolo, ridicăți și duși la gropile comune, pentru a fi împușcați. De frică să nu fie descoperită ascunzătoarea lor, mama fugi într'o noapte întunecoasă și ploioasă, la un tăran, pe care-l convinse să-i ascundă copiii, pentru ca măcar ei să scape cu viață.

A doua zi, însă, ucigașii descoperiră pe copii, pe care-i chinuiră ca să le spună locul unde sunt ascunși părinții. Băieții se ținuță și nu suflără nici o vorbă. În sfârșit, fură duși la locul de execuție. Pe drum trecuță pe lângă ascunzătoarea părinților, dar nu aruncări nici o privire într'acolo, pentru că nu trădeze cu o singură mișcare ascunzișul. Ei nu priveau decât înaintea lor, știindu-se observați de bestii.

Mama, din ascunziș, văzu cum copiii ei sunt duși la moarte și vră să iasă. Dar fu oprită de către ceilalți, căci se vedeaau în primejdie de a fi descoperiți.

Această femeie, care a adus drept jertfă pe altarul suferințelor poporului nostru pe cei doi copii ai săi, se află acum undeva în provincie și cerșește...

Dar se poate oare închipui moartea copiilor mici, cari erau aruncați de vii, în groapă ? Dacă plângeau și-și strigau mamele și încercau să se cădere pe pereții gropii, bandiții de sus le tăiau mâinile cu baioneta sau lopata.

Se poate simți, măcar în parte, fiorul ce a trecut cutremurând prin toate mădularele bietei mame, precum și strigătul sfâșietor : „Copilul meu, copilul meu !“ sau vaetele copiilor ce strigau : „Mamă, mamă !“ atunci

când sosi ordinul scelerat de a se lua copiii dela mamele lor ? !

Unei mame, care a rugat ca să i se dea voie să mai alăpteze pentru ultima oară copilul, i s'a răspuns cu un rânjet sfidător și sadic.

In zadar strigăm : copii, copiii noștri, frații noștri, unde sunteți ? ... Nu răspunde nimeni. Nici un glas, nici o răsuflare. Răspunde doar ecoul pustiului. Au fost aruncăți cu toții în gropi comune. Acolo au fost înăbușiți, arși, împușcați. Nici un foșnet nu mai răzbate de acolo. Sute de mii îngropăți. Sute de mii sufocați. Doar cainii și corbii ciugilesc cadavrele copiilor și ale tuturor celor exterminați.

Nu se poate lesne închipui ce înseamnă revolta celui silit să vadă cum sub ochii săi sunt bătuți, chinuți, batjocorați, mama, tatăl, surorile, copiii. Nu se prea poate pricepe durerea părinților ce trebuiau să privească, neputincioși, cum bestiile le siluau fetele tinere și nevinovate. Dupăce își satisfăceau toașanteziile și poftele sexuale, umplând jertfele cu cele mai grave boli venerice, le aruncau adeseori, goale, în stradă.

EUTANASIA IN INFERNUL TRANSNISTRIEI

Disperarea i-a făcut uneori pe oameni să comită acte ieșite din comun. Avocatul S. Stein relatează următorul caz :

„Am ajuns la Moghilev în ziua de 4 Noembrie 1941, după un drum de calvar, ce a durat aproape opt zile. Aici l-am găsit pe prietenul meu dr. X. venit cu două săptămâni în urmă. Frigul și umezeala au început să ne pătrundă în oase. Orășelul Moghilev, pe jumătate distrus de iureșul războiului și inundația din vara anului 1941, n'a putut să primească atâtea mii de deportați, cărora să le ofere măcar un colțisor de odihnă scurtă și de încălzire.

Câtă dreptate au avut cei mai clar văzători dintre noi, cari, la trecerea Nistrului, rosteau după Dante : „Lasciate ogni speranza voi che'ntrate“.

Dincolo de Nistru a început infernul, terribila tragedie colectivă, nemaipomenită în istorie. Hrana nu se găsia și un colț de odihnă era un lucru după care trebuia să tândești. Jandarmii, din ce în ce mai haini, fugăriau oamenii, cu o bestialitate crescândă, spre Bug.

Prietenul meu dr. X. a reușit cu ajutorul unui locot.-col. Mihail Colibăan, care mai târziu a plătit cu o condamnare de 5 ani în-

chisoare cutezanja de a fi fost om în adevăratul înțeles al cuvântului, — să fie mobilitat în calitate de chimist, la fabrica de spirt din Bronița, unde m'a luat și pe mine și încă alți câțiva prieteni. Într'adevăr lui, iubitului prieten dr. X. îi datorăm faptul că am izbutit să supraviețuim.

Până a ne duce la Bronița, dr. X. a primit o grea lovitură: și-a pierdut părinții. Tatăl bătrân, paralizat, cu rinichii aproape putrezii, a fost deportat pe targă, din orașul Suceava. Desigur că ar fi putut trăi încă un oarecare timp sub îngrijirea soției sale și a medicilor, în căminul său. La Moghilev a fost aruncat în acel nenorocit azil de bolnavi și bătrâni, iar soția sa a fost fugărită mai departe, în convoiu, spre Bug.

Prietenul meu a fost deportat din Cernăuți, deci osebit de părinții săi. La sosirea în Moghilev își găsi tatăl în azil, în vreme ce despre mama sa, care pornise cu unul din numărtele convoaie spre Bug, nu știa nimic. Ea s'a prăbușit, probabil, undeva într'un șanț de drum, sleită de puteri... Nu a avut nici ea parte, ca atâtea milioane de evrei, de „chever israel”. Nici unul din copii n'a stat la căpătâiul ei, sau lângă mormântul ei ca să înalte o rugă sau să verse o lacrimă, o lacrimă caldă, lacrima copilului indurerat. Ci de departe s-au cutremurat — mai târziu — de vestea și felul morții mamei lor, deplângând-o, dar și învidind-o, pentru că au trăit zile,

săptămâni, luni, și trei ani în capăt, când cei vii invidiau pe cei morți.

Mai fericit a fost bătrânul tată. Trei din cei șapte copii ai săi au stat câteva săptămâni la patul suferințelor sale. Trei copii au tremurat pentru el, trei copii l-au dus la „chever israel”, la cimitirul evreesc de pe dealul Şargorodului din Moghilev. Și a rostit fiul său iubit un cadiș mișcător cum nu s'a auzit, poate vreodată și au plâns cei de față, cum nu s'a mai auzit plângându-se. A fost un plâns pentru tată care a închis ochii, dar și pentru mama de care nu se știa nimic, a fost un plâns pentru propria soartă, pentru suferințele întregului popor Israel. Le-au secat lacrimile și nu mai pot plânge precum nu mai poate plânge nici unul care a trecut prin acest iad.

Dar cum a murit bătrânul tată? A murit de bătrânețe, pentru că era trecut de 70 de ani? A murit de boală, pentru că era paralizat și bolnav de rinichi? Nu! Nu a murit de o moarte naturală. Moartea i-a fost provocată de propriul său fiu! Da, de copilul care și-a iubit părintele până la adorație. Și dacă eutanasia este procedeul ca medicul să provoace o moarte usoară aceluia care nu mai poate fi salvat și căruia, bineînțeles dintr'un îndemn uman, i se curmă chinurile atunci avem în față un caz de eutanasicie, sub imperiul unei situații cu totul deosebite.

Prietenul meu mergea zilnic la acel simu-

lacru de azil, instalat într'o fostă școală, fără uși, fără ferestre, unde într'o cameră erau zvârliji câteva sute de bolnavi. Zilnic murreau acolo zeci de oameni, din lipsă de hrănă, căldură și îngrijire. Cadavrele erau aruncate într'un grajd și când grajdul s'a umplut până la refuz, au început să fie aruncate într'o cameră peste movilele de excremente.

Zile întregi s'au frământat bieții copii, ce să facă, unde să se ducă, cum să îngrijească de iubitul lor tată! Ce să facă cu tatăl lor, aceasta era întrebarea chinuitoare. A-l lua la Bronița, a fost imposibil, pentru că Bronița nu era destinată pentru ghettou și numai căjiva evrei au fost admisi, — mobilizați la lucru — la Fabrica de Spirit. Nu rămânea copiilor altă soluție decât aceia de a-l lăsa pe bătrân la azilul din Moghilev. Se părea că s'au resemnat cu această soluție.

Intr-o zi prietenul dr. X. îmi cere să-i spun ce cred despre planul său de a face tatălui o injecție mai puternică de morfină, ca să-l scape de suferință și să-l ducă singur la chever israel.

Am observat că prietenul meu se afla într'o stare psihică, precum n'am mai văzut-o la un om până atunci. Plânghea, se tânguia, turba de disperare și durere. „Ascultă-mă”, îmi spuse: „Ia'ă ce m'a făcut să iau această hotărîre. Vin de la azil. Acolo am văzut o femeie muribundă. S'a crezut că murise și a fost aruncată de vie în camera cu

excremente, unde i s'a infundat corpul. Muribunda mai făcea mișări reflexe din mâini și picioare. Fața i s'a crispăt, a încercat să se sprijine în coate, dar a început să se înnece în excremente. Tatăl meu suferă din ce în ce mai mult. Nu vreau ca el să fie astfel batjocorit și apoi să nu știu unde i-au încăput oasele. Ce să fac? Spune, spune ce să fac. Aprobă-mă cel puțin tu!”.

Mintea mi se opri în loc. Teroarea, panica, lipsurile ne-au dus într'o stare psihică și fizică asemănătoare celeia dintr'un vis, când ești urmărit de bestii sălbatece, când îți se strângе inima de groază, când vrei să fugi, dar picioarele îți sunt strânse parcă într'un clește, când vrei să strigi, dar limba îți e strânsă de un nod în gâtlej.

Tăcerea mea l-a infuriat și mai mult. Recunosc că am greșit. Trebuia să-l aprobat. De abia mai târziu mi-am dat seamă de aceasta. Pe atunci eram proaspăt în infernul Transnistriei. Cugetul și simțurile mele nu erau încă pregătite pentru astfel de grozăvii.

Poporul evreu are criminalii săi ca și toate popoarele; nici mai buni, nici mai răi. Dar ucigașii îi are în mai mică proporție, față de celelalte popoare. Cu atât mai puțin avem în rândurile noastre patricizi. Gândul meu zboară în această ordine de idei la discuția lui Pericle, că nouă cod penal nu conține o pedeapsă pentru patricid. Pericle s'a ridicat și a răspuns: „Atena de secole nu cu-

noaște un astfel de caz, prin urmare nu poate concepe ca în viitor să se comită de către un atenian o atare crimă. Consider deci superfluu un astfel de articol“

Prietenul meu nu a comis nici o crimă
Crima au comis-o altii...

Aceia, ce l-au dus pe tatăl lui cu scopul să moară, pe mama lui ca să se stingă într'un sant!

Crima au săvârșit-o aceia ce te-au depor-
tat pe tine și pe mine și au omorât mai mult
de șase milioane de evrei și au făcut din su-
pravetuitaroi cadavre vii.

Am avut norocul să mă repatriez odată cu prietenul meu. Tot drumul la întoarcere era povestea fraților și surorilor acea faptă poate în căutarea aprobării. Toți au fost misericordioși și toți au fost de acord că a procedat bine. Și mereu continua să povestească ca să găsească o alinare a sufletului său și să-și împărtășească revolta altora, care din fericiere nu au văzut și nu au trăit aceste groazăvii.

Un muribund aruncat într'un munte de excremente face încă câteva gesturi de protest, se sprijină în coate, recade, se sprijină din nou și recade, crispându-i-se față, când începu să se înnece în murdărie, și un băstern tacit împotriva acelora, cari l'au dus să moară așa de urât și așa de pângărit i se fură seaza pe obraz.

NOPTILE SI ZILELE IN TRANS-NITSRIA

Din primele zile în Transnistria a început pentru noi un calvar de nedescris. Pretutindeni moartea domnea atoiputernică.

Bătăi, mereu bătăi, uneori cu urmări fatale, pentru tot felul de „motive”: fie că ai uitat să-ți pui sau ai pierdut steaua lui David, fie că n’ai salutat cum trebuie, etc. Cea mai blândă pedeapsă ce ți se aplică sunt 25 de lovitură pe pielea goală, cu o vână de bou. Fiecare lovitură îți sfășie pielea. Dar ți se dau și 50, și 75 și chiar 100 de lovitură. Unii din cei bătuți mor după scurt timp. Unii jandarm mai puțin zdravăn nu i se încreză această misiune, fiindcă să ar putea să loviască prea slab.

Gloanțele lovesc copii cari se furăsează afară din ghettou sau din lagăr, în căutarea unei bucăți de pâine sau coji de cartofi.

Gloanțele te lovesc pur și simplu pentru că așa îți place călăilor, cari vor să se distreze

Moartea cosește pe oameni, cu o grindină de gloante, pe toate drumurile Transnistriei

Groaznică e noaptea în ghettou. Oamenii aveau temeri grozave și spaimă le sfredoleau înima. Strânsi în căsuje dărăpănatе sau și șo-

pronuri, zăvoriți, petreceau nopțile mai mult în veghe, cu urechea mereu ascuțită la fiecare foșnet, la orice sgomot. Razii! Călăii, însoțiti de miliția ucraineană — elemente de periferie — se introduce cu armele în mâini în case și obligă prin lovitură și schingiuri pe nemorocii evrei să le dea obiecte de valoare și până și cea din urmă cămașă. Se aud gemete, tipete, împușcături. În fiecare dimineață auzi cele ce s-au petrecut noaptea: Violuri, împușcături, bătăi crunte.

Dar groaznică e și ziua. În fiecare dimineață călăii jandarmeriei, recrutați din rândurile infractorilor de drept comun își fac apariția în ghettou sau în lagăr, pentru a lua în primire mii de muncitori evrei, paria între paria, — categorie lipsită de orice drepturi, — pe cari îi duc la munci grele, fără hrana. Nemorocii sunt umflați din pricina foamei. În loc de haine poartă sdrenje. Pe chipurile lor arse și văguite de putere stau zugrăvite urmele unor aspre suferințe. Prestează o muncă supraomenească. Nemorocii trebuie să degajeze ruinele caselor distruse de bombardamente, sau alte asemenea lucrări. Dar în majoritatea cazurilor „muncile” nu au alt scop decât să umilească și să tortureze pe evrei. Așa de pildă, s'a ordonat evreilor să

transporte bolovani de piatră, în spinare, dintr'un loc într'altul. O muncă fără nici un rost, dar care procură numeroase prilejuri bestiilor de a-i bate pe nemorocii evrei până la sânge.

Un bătrân istovit, cu o piatră în spinare a alunecat și a căzut. Abia ridicându-se, el se rezemă de un zid ca să se odihnească puțin. O bestie, care-l văzu, se repezi la dânsul și începu să-l lovească peste cap, peste spinare.

Viața în ghetto prezintă zilnic alte noi emoții, amenințări, chinuri... Si apoi svonurile! Șoaptele! Vom fi goniți mai departe, vom rămâne aci, vom pleca...

Mereu svonuri de deportare mai departe, peste Bug, la nemți, sau că vin nemții peste noi. Svonurile ne însărcină și ne ucidau somnul. Ce va fi? Ce se va întâmpla? Vom fi uciși...?

S'au găsit în ghettouri și lagăre, evrei — dacă aceștia merită numele de evrei — cari au făcut mult rău, pricinuind pagube interne. Erau ticăloșii, cari au activat ca agenți seceri ai jandarmeriei, erau trădătorii noștri. Spioni ai jandarmeriei, ei săntajan pe evrei, storcând dela ei ultimul ban. Acești sacali informau de tot ce se se petreceea în la-

găr, denunțând bineînțeles pe aceia, cari mai aveau bani.

Este un lueru rușinos și dureros, care însă nu poate fi negat.

Ne revin în amintire iernile teribile din Transnistria, unde tifosul și foamea bântuiau laolaltă cu o ferocitate de nedescris..., și apoi drumurile ingrozitoare ale Transnistriei, cari nu au incetat să reclame mereu alte victime. Pe distanțe de zeci de kilometri nu zăreai o casă, o ființă omenească, ci numai zăpadă, zăpadă, fără sfârșit.

Peste tot, pe tot întinsul câmpilor, atât cât ochii cuprind zarea, o mantie albă cuprinde natura moartă. E ger năpraznic și pe aceste drumuri înzapezite, unde peisajul este uniform, poți să zărești în marea de zăpadă un punct negru, care ia, cu cât te apropi, forme tot mai precise. E un copil de 7—8 ani, învelit în cărpe, apropape degetat, care plânge. Înainte cu o oră a fost părăsit aici de mama lui, care, istovită, nu a mai putut să-l răască cu sine, pe drumurile tainice, după cerșit.

Câți copii din aceștia n'au murit înghețați sub zapezile din Transnistria!

In astfel de ierni am stat în cocini de porci, fără uși, fără geamuri. Vântul, vestitul crivăj din stepele Ucrainei, sufla din toate părțile, șuiera înfișător, pătrunzând prin toate ungherele și în toate mădușarele. Drept asternut nu aveai decât o mâna de paie amestecată cu zăpadă, care se prefăcea în noroiu. Se înghesuiau oamenii, unul în altul, pentru ca astfel să se mai apere de frig și îngheț.

In fiecare dimineață, când te trezeai, găseai lângă tine un cadavru înghețat, unul sezând, altul aplecat, aşa cum l-a surprins moartea. Te uiți la cadavre cu indiferență, cum te uiți la o piatră sau la o bucată de lemn. Atât de obișnuit îți era tabloul acesta...

Acolo în Transnistria, departe de vîtrele lor, în cocini de porci, în pivnițe umede, printre ruine, în barăci șubrede unde visco-lul sueră însojit de un ger năprasnic, acolo, în fața fiilor, cari nu le puteau ajuta, mamele își dădeau sufletul, stingându-se de foame, iar în fața ochilor plini de desnădejde ai mamelor inebunite de durere se topeau, ca niște lumiuni sfioase, copiii care închideau ochii pentru totdeauna, visând o bucătică de pâine

LAGARELE DE MUNCA

Fiori de groază te trec și acum când po-menești numele vestitelor lagăre din Trans-nistria: Trihati, Varvarovca, Crijopol, Nico-laev, Tulcin, Scazinet și a. m. d. Ele se nu-miau lagăre de muncă, dar în realitate au constituuit adevărate lagăre de exterminare.

INFERNUL TRIHATI

Lagăr de muncă, lagăr de exterminare, lângă Bug. Oamenii se sting de foame. Pâine nu se dă decât foarte rar, și aceasta fabri-cată din tărâje de orz. Ciorba, odată pe zi, constă din apă fiartă, amestecată cu tărâje și câteva boabe de fasole, tari ca pietrele. Oamenii stau închiși înconjurați de sârmă ghimpată, în țarcuri păzite de bandiți fio-roși... Munca, supraomenească, adevărată muncă de exterminare. Oamenii cără în spinare traverse groase de fier pentru con-strucția unui pod. E încă noapte și frig și trebuie să ieși la lucru. Imbrăcămîntea e nu-mai zdrențe. Cei mai mulți poartă haine „confeționate” din hârtie de ziar. Poate vestimentele astăzi vor ține mai cald. Zilnic

nenumărate victime. Mor oamenii, pe capete. Pentru cea mai mică „vină” ești împușcat. Și astfel de „vini” au fost nenumărate: când, incolonat în drum spre lucru, treceai pe lângă o grădină, și te aplecai să ridici un cas-travete, erai îndată împușcat. Un anume Singer, din Rădăuți, sosind infometat dela lu-cră, își luă porția de „mâncare”. Flămând cum era nu așteptă să intre în barăci să mă-nânce, aşa cum cerea regulamentul inchizi-torial, ci, în drum, ridică lingura și o duse la gură. Dar nu apucă să soarbă prima în-ghișitură și glonțele îl ajunse înaintea lin-gurii, drept în gură.

Trăind astfel, după scurt timp oamenii a-jung niște cadavre vii, cari muncesc din greu.

De cele mai multe ori, înainte de a fi îm-pușcate, victimele erau bătute într'un mod îngrozitor. Probabil pentru faptul aparte-nenției la poporul evreu există o pedeapsă mai mare decât moartea.

Un joc sinistru al soartei

Când paharul amăraciunilor este plin, totul în jur îți este vitreg. Și chiar dacă îi se pare că de undeva îi se trimit un surâs, o rază, care să înlăture întunericul în care dibuești și să-ți încâlzească sufletul înghețat, atunci nu urmărește altceva decât să te tre-

zească din amorțeală, pentru ca numai decât să te arunce în abis.

Cele ce urmează sunt destul de elocente în această privință :

Intr-o zi comandantul german, ceru conducerului evreu al lagărului, să-i predea 10 însi, pentru a fi spânzurați, deoarece internații nu ar fi indeplinit norma de lucru. Conducătorul lagărului, pentru ca să nu și încearce conștiința, cu o atare faptă, rugă pe comandant să-l scutească de această însărcinare.

Atunci comandantul avu o inspirație diabolică. El va aduna pe toți internații și va invita pe cei mai slabii și bolnavi să iasă din rând, promițându-le că vor fi trimiși acasă.

O mulțime de bolnavi se repeziră și stăruiră cu insistență să fie aleși. Numai 10 au avut această „fericire”. Dar cât de amără le-a fost disperarea, când s-au văzut victimele jocului sinistru al comandantului, afilând că în locul mult așteptatelor îmbrățișări cu cei dragi de acasă, sunt aleși pentru a fi duși la îmbrățișarea cu funile de spânzurătoare.

Față cu toți internații, spânzurătorile, pregătite din timp, intrără în acțiune. Nouă din condamnați, sunt acum spânzurați. Vine rândul celui de al 10-lea. Cu el Satana începe un joc nefast. Funia de care atârnă se rupe! El cade jos. Speră că a scăpat numai cu spaimă. Dar nu! Se aduce o altă frân-

ghie. I se leagă de gât.. Atârnă acum, dar miracol — și asta se rupe. Încă odată el cade jos. Speranța că nu va muri se întărește. Voința de viață îl aruncă la picioarele comandanțului. El imploră milă : „De două ori am simțit fiorul morții, de două ori am horădit și m'am sbătut, las o soție bolnavă și patru copii mici...”.

In zadar fură lamentațiile. Fiorosul comandanț nu se săturase cu cele 9 victime și nu se induioșă la chinurile și rugămințile celei de a 10-a. Un ordin scurt, o frângie groasă fu adusă și nenorocitul executat.

Un evreu fu constrâns, sub lovitură de bici, să pună lajul pe gâtul nenorocitelor victime. De fiecare dată ce trebuia să execute această misiune ingrată, plângea și striga : „SEMA ISRAEL nu pot să supreviețuiesc toate acestea, mai bine să mor”. Nu mult după aceea, într-o zi, se prăbuși la pământ și muri subit.

VARVAROVCA

Poate și mai rea a fost situația în lagărul Varvarovka. Șantierul de lucru a fost la Slivina, la 10 km. depărtare de lagăr. Drumul trebuia parcurs de două ori pe zi, în pas alergător. Pe drum însotitorii, renumiți și fioroși bandiți „Vlasovții”, după numele generalului trădător Vlasov, călări, trăgeau

asupra coloanei pentru ca astfel să nu se incetinească pasul. Se mânea din jghiaburi, la fel ca porcii. Apa constituia o problemă vitală. Cine se fură la butoi era impuscat, sau, în cel mai fericit caz, bătut până la sânge. Numai cei cari lucrau la Bug, puteau să bea apă îndeajuns, adăpându-se însă, din apă murdară a fluviului.

Sufereau oamenii atâtă din cauza lipsei de apă, încât, deși totdeauna flămândi, dacă se întâmpla ca cineva să capete un sfert de pâine, îl schimba bucurios pentru o înghiitură de apă.

Oamenii umblau nespălați câte 50 și 60 zile, cu părul vâlvoi, și cu privirea sălbatică.

Din cauza lipsei de apă, jghiaburile nu erau niciodată spălate, astfel resturile de mâncare, ce rămâneau lipite de pereții jghiabului fermentau și înăcreau orice mâncare ce se turna din nou înlăuntru.

Traverse, în greutate de 2000 kgr, trebuiau puritate și trase de câte 10 oameni. Nenorocii prestații munci din cele mai grele, deși zile întregi nu mâneau. La acestea se adăugau chinurile suplimentare. De pildă, trebuiau să facă sărituri de broască, având o roată de fier pe ceafă, până se prăbușeau la pământ, în răsetele sfidătoare ale călăilor. În felul acesta, oamenii au decăzut într'atâtă încât stârneau mila țăranilor, cari neavând voie să se apropie de ei, le aruncau de departe câte ceva de mâncare.

Intr'o zi, întorcându-se dela lucru, cineva zări la marginea drumului un morcov. Flămând, ieși din rând să ridice morcovul dar unul din „Vlasovți”, care conducea convoiul trase într'însul. Deoarece glonțul nu-l atinse mortal îl lovi cu piciorul. Când văzu că mai trăește, îi trimise un al doilea glonte, care de astă dată își atinse ținta.

Ca o încoronare a celei mai negre mizerii se ivi cel mai teribil și desgustător flagel: păduchele. În barăci, unde normal nu încăpeau decât 200 persoane au fost îngrămădite câte 1200. Milioane de păduchi mișunau pe nerocii, sugându-le vлага și sâangele. Orice clipă liberă era folosită pentru a se curăța de acești paraziți. Dimineața fiecare internat era acoperit în așa fel cu păduchi, încât le dădea jos cu latul palmei. Această operație trebuia efectuată zilnic. Cine o neglijă, în scurt timp fu supt de păduchi, se îmbolnăvi și moartea nu întârzia.

Plaga oea mai grozavă era acea rasă specifică de păduchi negri și mari. El apăreau, de obicei, la cei mai istoviți și sleiți de puteri. Pentru cel pe care mișunau, aceasta era previzuirea că moartea îl urmărește pas cu pas.

In lagărul Gurievea fu servită într-o zi internaților o mâncare copioasă : carne de căl. Bucătarul, în loc să îngroape oasele, le aruncă în closet. Dar mulțimea de flămânci se repezi și apucă să le scoată de acolo, pentru că, după ce le curățaseră așa cum putură mai bine, să înghită cu nesăt resturile de carne.

Cititorule, am viziunea cum la cititul acestor rânduri te îndoești de veracitatea lor. Le consideri drept exagerări. Iată de ce durerea noastră este și mai mare. Căci tragedia noastră este impregnată și zugrăvită în tablouri negre pe fond negru. Nici nu putești crede cele ce am trăit. Atât de îngrozitoare și de necrezut au fost mizeriile noastre în lagărele din Transnistria.

PECIORA — LAGARUL MORTII

Lagăr Peciora ! Povestea ta este scrisă cu sângele a mii și mii de martiri.

Aici s-au petrecut neînchipuite monstruozități.

Oamenii, reduși la schelete și aduși în stare de nebunie din cauza foamei, mâncau carne din cadavrele oamenilor. Ei încetaseră să mai fie oameni.

Umilință, bestialitate, infoametare sistematică, teroare... Lagărul Peciora !

Coji de cartofi sau rădăcini însemnau acolo, o mâncare aleasă. Cu ochii holbați și sticlinți de foame, cu gurile arse de bromură, depe urma ronjăitului cojilor sau rădăcinilor murdare, cu care își potoliau puțin foamea, au îndurat aici, oameni nevinovați, o suferință fără seamă în istoria umană. Din mâinile înnegrite și uscate de mizerie, din carne de pe brațe și picioare, curgea puroiul.

In fiecare moment era un nou prilej de panică. Mereu stăpânea teama de lovitură și spaima de moarte, deși viața era mai rea decât moartea.

Peste tot zăceau morți sau oameni în agonie din cauza dezinteriei, deoarece nu mâncau altceva decât rămășițe murdare, sau rădăcini și ierburi nefierte.

Aproape toți morții aveau ochii deschiși, iar în pupilele lor stinse se cîteau durerea și suferințele adânci, pe care le înduraseră.

Prin pielea străvezie a oamenilor, mai mult despuiata, se vedea oasele, iar picioarele erau groaznic de umflate.

Zilnic veneau de peste Bug, care era la depărtare de numai 100 metri de lagăr, grupuri de nemții beți ca să se „distreze“. Ei scoțeau de multe ori din barăci 10—15 oameni și demonstrau asupra lor metodele aplicate de ei la acțiunile de exterminare. Ei nimereau victimele în inimă, în ceafă, în ochi, în gură. În hohote de râs se luau la întrecere între ei cine este mai experimentat în a

omori un om dintr-o singură lovitură cu patul armei, „omorul rece”. Sau prindeaun un om pe care îl siliau să intre în groapă și apoi svârleau în el cu pietre până ce îi sfărâmau ţeasta.

In fantezia lor sadică imaginau diferite chipuri de „distracții”. Astfel, într-o zi au scos pe unul din cei mai sleiți de foame, și i-au aruncat o bucată de pâine. Nenorocitul, care n'a mai văzut de mult pâine, aliment atât de prețios, își adună puterile și se repezi să apucă bucate de pâine. Dar cum o duse numai la gură, răsună o împușcătură și sângele nefericitului stropi pâinea, după care jinduise aiata. După ce s'au desfătat din plin de pe urma acestui „spectacol”, bestiile s'au îndepărtat. Pe locul unde zacea victimă s'a încins o adevărată bătaie între cei care asistaseră la acea scenă, disputându-și bucate de pâine, muiată în sânge omenesc.

Spaima de moarte atingea punctul culminant de câte ori se auziau camioanele apropiindu-se. Atunci, presentimentul morții cuprindea pe toți, fiindcă fiecare știa că dincolo, peste Bug, există ceva mai groaznic, de sute de ori mai groaznic. Într'acolo au fost mânași mii și mii de frați de ai noștri, din Tulcin și din alte lagăre. Zilnic veneau nenumărate mașini cu nemți, care scoteau din diferite lagăre sute și mii de oameni, sub pretextul că-i duc la muncă, peste Bug, dar nici unul nu s'a mai întors de acolo.

Cine a văzut coloanele ce se îndreptau spre lagărele de exterminare, de peste Bug, nu le poate uita. Oamenii mergeau, resemnați, distruși, cu privirea turbate, conștiinți că soarta le este pecetluită. Căci atunci când nu vor mai fi utili, îi aşteaptă glonțul, ștreanțul sau rugul.

Acoio în iadul de peste Bug funcționa un măcel industrializat de ucideri și masacre.

Toate suferințele omenești cunoscute sunt fără nici o însemnatate în comparație cu ce au avut de îndurat frații noștri goniti peste Bug, spre moarte, cu o cruzime feroce.

Cât de lugubru este tabloul pe care-l infățișeză cei cari pricep că sunt sortiți exterminării, cât de teribilă este disperarea când nenorocijii află că acțiunea de exterminare începe cu ei. Nefericijii, înnebuniți caută să se salveze. Dar pentru ei nu e nici o scăpare. Un zid sau o sărmă ghimpată înconjură ghetoul, sau lagărul. Jur împrejur stau membrii SS sau miliționerii ucraineni, cu grenade, mitraliere, sau pistoale automate în mână.

Pe deoparte o organizație de fier, luerând rece și cu șiretenie, pe de altă parte o massă înnebunită, care, ca într'o capcană, fugă de colo până colo, împinsă de instinctul de conservare. Zadarnic! Nu-i nici un mijloc de salvare. Mașina morții lucrează cu acuratețe demonică.

Altă dată, în clipe de strâmtorare, când

nu mai sperai în nimic, se puteau petrece minuni. De unde să se iavească ele acumă? Nu-nici o speranță, întreaga Europă e în mâinile lor.

Cu precizia ce caracterizează aceste bestii, la urmă toți sunt prinși. Urmează ultimul act al tragediei.

Femei, copii, bărbați sunt goniți ca vitele. Fără încetare curg loviturile, cu nemiluită, din ce în ce mai dese pe spinarea și peste capetele nenorociișilor înnebuniți de durere și groază. Mereu împușcături, mijloace de intimidare.

Strigătele sfâșietoare, fiorul de groază, nu se pot descrie.

E drumul spre moarte.

La locul de execuție erau mai întâi măsărați sugaci și copiii. Erau adunați ca mieii, înghesuiți și împinși spre gropi. Sărmanii copii se văicăreau sfâșietor, înnebuniți de groază, în fața armelor îndrepitate spre ei și se înghesuiau unul într'altul.

Dar înainte de masacru, de cele mai multe ori, câștiga copii, dintre cei mai mici, mai ales sugaci, erau apucați de picioare și izbiți cu capul de pietre sau de copaci. Mamele erau silite să stea și să privească la omorârea copiilor lor.

Imaginați-vă acel tipărt sfâșietor, când mama vede cum copilul este sdrobit, sau pe tatăl aproape înnebunit care urlă văzând scenele ce se desfășoară în fața ochilor săi. Bestiile

rădeau, luându-se la întrecere cu țipătele mamelor.

Nu rare au fost cazurile când femeile înnebunite încă înainte ca asasinii să le pună capăt vieții și înaintau spre groapă răzând. Înspăimântătoare au fost râsetele lor. Dar toate astea nu impresionau de loc pe călăi. Ca o liniște și o indiferență desăvârșită, râنجind, ei continuau să ucidă.

Toate acestea s-au petrecut în secolul „iluminat” al XX-lea și au fost săvârșite de un popor de „cultură și civilizație” !!

Poate ar fi mai bine și mai chibzuit să trecem peste amănuntele suferințelor noastre intraducibile din Transnistria, poate ar fi mai nimerit să ascundem în tainițele noastre sufletești tot ceea ce am văzut și învățat acolo despre viață și despre moarte. Poate ar fi mai bine ca în cele din urmă, să lăsăm celor ce s-au sfârșit acolo — pacea și odihna, iar celor vii..... iluziile.

Dar nu putem! Trebuie să seriem aceasta pentru a înmuia inimile, pentru a le face să vibreze pentru orfani, pentru cei cari au pierdut acolo, în gropile comune, mâna protecătoare — mamele lor — pentru copiii noștri și pentru ceilalți supraviețuitori.

Continuăm, așa dar! Deodată, ca loviturile

unui biciu, răsună un ordin scurt, cu acel timbru în glas specific nemților: „Judenbande, aufpassen! Toată lumea se desbracă în ordine!”

Vai de acela care, de frică, nu izbutește să se desbrace destul de repede. El este bătut îngreziitor.

S-a întâmplat că unui milijoner i se făcu odată miiă, văzând cum unul dintre nenorociți, de spaimă, nici nu putea să miște mâinile ca să se desbrace și vrăi să-l ajute. Milijoneul fu muștrat pentru acest fapt cu asprime, iar victimă bătuță până la moarte.

Tortura le tulbura într'atât judecata, încât deveniau pasivi, apatici și abandonau lupta. Tăcuți, fără a mai privi îndărăt, nenorociții se desbrăcau, își scoateau încălțămîntea și băgau ciorapii în bocanci, așa cum poruncise călăul comandant. Fiecare era obligat să-și aranjeze cu grijă îmbrăcămîntea; încălțămîntea trebuia legată cu un șnur, pentru că să nu se desperecheze. Toate lucrurile în stare bună erau trimise depozitelor, pentru a fi expediate apoi în Germania.

Ultima clipă

Și acum iată momentul cel mai critic: despărțirea pentru veșnicie. Se despart părinții de copiii lor, bărbații de soțiile lor.

Imbrățișări înduioșătoare, plânsete sfâșietoare, ultima imbrățișare, ultima privire.....

Nocene groaznice. Tatăl trebuie să privească și să asculte cum copilul său plângând strigă: „Tată nu vreau să mor! Mi-e frică de moarte!”

O femeie de o frumusețe răpitoare, cu un corp sculptural, desbrăcată, e înconjurată pentru a fi dusă la groapă. Un neamț exclamă: „Ach bist Du schön, Jüdin, aber zum letzten mal siehst Du die Sonne!” (Ah, cât ești tu de frumoasă, evreică, dar pentru ultima dată vezi Iumina soarelui).

Puțin mai departe se aud țipete. Căläii lovesc în dreapta și în stânga, cu paturile armelor în special, femei. Dacă se întâmplă ca cineva să se revolte, bandiții asmut căinii special dresați, cari sfâșie cu colții trupurile goale ale nefericiților. Unul, disperat, străpunge cordonul de călăi și o ia la fugă. În zadar, El este ajuns, adus înapoi și drept pendru și se scot ochii în fața mulțimiei.

Înții dece oamenii au mers la moarte fără a opune cea mai mică rezistență.

Prin cele mai teribile torturi victimile au fost aduse într'âsa o stare, încât să devină apatici și să abandoneze lupta împotriva soartei. Chiar și acei cari și-au dorit viață cu orice preț, au căutat în cele din urmă ca totul să treacă cât mai repede.

Oamenii goi erau aduși în fața gropii și aruncați câte trei pe o scândură, deasupra gropii. Apoi se trage cu arme automate. Câte un glonț pentru tus-trei, pentru a economisi

munițiile. Cine nu era nimerit mortal, era îngropat de viu.

Cățiva evrei mai voinici trebuiau să aranjeze îaolaltă cadavrele, în stive, morții împreună cu cei cari nu au murit încă, ca și cum ar fi fost niște butuci de lemn. La urmă erau omorîți și cei ce făceau aceste stive.

Oamenii mergeau tăcuți, în două șiruri, între sentinete. Mamele, cuprinse de disperare, plângneau și copiii ștergeau lacrimile de pe obrazul lor, rugându-le: mamă, mamă, nu mai plâng... Diferite scene groaznice se petrecneau lângă groapă. O femeie își sfredelind cerul și pământul. Un își căr care pătrunde în creer și în inimă. Dar, îndată, bandiții dau drumul cainilor și o liniște de moarte se aşterne.

Nici să plângi asupra tot ce se întâmplă cu tine nu aveai voie.

Astfel s-au umplut acolo peste Bug, gropile comune, deasupra căror pământul se mișcă ore dearându.

Oare se poate șterge atât de ușor, din amintire teribila moarte a fraților noștri nevinovați?

Oare se pot smulge din inimă strigătele nenorociților ce te urmăresc mereu?

Oare se poate uita plânsetul femeilor și ai copiilor, plânset care mai răsună și acum în urechile noastre?

Oare poate să tacă conștiința acelor oameni cu inimă neutrofiată, la crimele aproape de necrezut și la chinurile ce am avut de induși acolo?

Oare se poate ca frații noștri să păstreze o lucecă atunci când noi implorăm ajutor pentru cei reveniți din iadul Transnistriei?

UN CAPITOL DE CINSTE IN ISTORIA EVREIILOR DEPORTAȚI ÎN TRANSNISTRIA

O pagină de glorie, inserisă pentru eternitate în istorie, o înregistrează cea mai mare parte din ghettourile cu mii de deportați în Transnistria.

Evreii deportați în Transnistria, persecuți cum au fost, au riscat în cele mai grele situații de nenumărate ori, viața lor salvând din mâinile ucigașilor zeci de mii de evrei ruși.

Mult s'a scris despre eroii răscoalei din ghettoul Varșoviei, dar nimeni nu cunoaște lupta deportaților pentru salvarea nenorociților.

ților evrei ruși, cari au fugit încoace, de dincolo de Bug.

Noi am declarat războiu împotriva războiului de exterminare, dus de dușmanul nostru de moarte, ascunzând cu riscul vieții noastre zeci de mii de victime în ghettourile și lagărdele noastre.

Noi am salvat copii evrei ruși, trimițându-i în țară, trecându-i ca originari din România, atunci când o parte din orfanii noștri au fost repatriați.

Din această pricina ne pândeau pericole grave.

Nimeni nu a pomenit adevăratale fapte eroice, acel spirit înalt de jertfă, de „mesiras nefesh”, atunci când noi singuri am fost în suferință.

Câte riscuri am înfruntat noi, deportații, ca să salvăm dela moarte pe frații noștri evrei-ruși!

De multe ori jandarmii înconjurau noaptea ghettourile și efectuau razii, căutând evrei ruși. Dar noi îi țineam ascunși, deși ordonanțele în această privință erau categorice: Evrei din ghettoul în care vor fi găsiți evrei ruși vor fi trecuți peste Bug, la nemți, pentru exterminare.

Adevărății eroi suntem noi, pentru că am luptat nu pentru a salvarda viața noastră, ci dimpotrivă am pus-o în joc — și de altfel greu încercată și amenințată — pentru a salva primejduii frații ruși.

Noi evrei deportați în Transnistria am tăluit acte false, pe nume false, pentru frații noștri, cari erau urmăriți.

Nu o singură dată tremuram de teamă, că nu cumva noaptea să se înconjoare din nou ghettoul, pentru a fi căutați evrei ruși. Știam că, dacă vor fi găsiți, aceasta înseamnă sfârșitul nostru. Cu toate acestea noi am continuat noapte cu noapte, să primim noi fugari de dincolo ascunzându-i la noi.

Pe copiii fugiți dela gropile de masacru, ai căror părinți fuseseră uciși acolo, deportații li primiau în sânul familiilor lor ca și pe propriii lor copii. Împărteam cu ei ultima șdrenă, ultima bucătică dela gură, noi deportații, cari nu aveam nimic pentru ziua de mâine.

In multe ghettouri, jumătate din fondurile de asistență au fost alocate pentru ajutorarea evreilor refugiați de dincolo de Bug, veniți la noi în cea mai mare parte goi și desculpi.

Când mulți din cei cari au încercat să se refugieze au căzut în mâinile jandarmeriei, care i-ar fi trimis din nou dîneolo, ceeace egală cu moartea sigură, noi nu am lăsat nici o cale neutilizată, și am făcut sacrificii imense pentru a veni în ajutorul acestor frați.

Totodată cea mai mare parte a ghettourilor a venit în ajutorul evreilor localnici, a celor care au locuit înainte pe teritoriul Transnistriei și au rămas pe loc, din momentul în care trupele române au ocupat acel teritoriu.

De nenumărate ori veniau ordine pentru exilarea lor din localitate, ca elemente considerate periculoase. E dela sine înțeles, ce se urmărea. Dar totdeauna le veneam în ajutor și înălăturam soarta fatală ce ii aștepta. Aceasta am putut face noi pentru că cunoșcând limba română ne puneam mai ușor în legătură cu autoritățile românești.

Noi, cari singuri ne-am săbatut în cele mai grele nevoi și am indurat aspre persecuții, am fost totuși conștienți de datoria noastră, pe care am implinit-o fără ezitare.

Mii de evrei cari populau odinioară renumitele orașe ucrainiene, rămășițele evreimii ruse au fost salvați în felul acesta de către noi. Astăzi ei sunt singurii supraviețuitori ai celor cari duceau o autentică viață evreească în târgurile evreesci din Ucraina.

Voi, frații evrei din America și din restul lumii, originari din Rusia, vouă ne adresăm, căci noi am pus în joc de atâtea ori viața noastră pentru a salva părinții, frații și rudele voastre.

Noi am păzit ca mormintele sfinte ale străbunilor voștri să nu fie profanate.

Amintirea locurilor unde v'âji născut, ne a devenit și nouă scumpă, căci acolo zac mulți din cei ce ne au fost nouă atât de dragi.

Astăzi noi vă scriem cu sângele a sute de mii din martirii noștri.

Trăim ultimul act al tragediei noastre. Re-

veniți din iadul Transnistriei, ducem o viață din cele mai îngrozitoare.

Suferințele și jertfele noastre ne dau dreptul să cerem din partea evreimii americane și aceleia din restul lumii să ne ajute.

Ajutați pe frații voștri pribegi ! Intindeți-le o mână frătească ! Puneți-vă la cărma destinului nostru !

Ajutați-ne să ieşim din prelungirea nenorocirii noastre din Transnistria, de unde ne am întors fără soții, bărbați, părinți, copii !

Acum am rămas singuri, simțim un gol pe care nimeni nu va fi în stare să-l umple vreodată !

Merită într'adevăr să suferi așa de mult trei ani și jumătate, ca să păstrezi această sădrenjană, această treapă mizeră, ce este „viața” ce o ducem noi astăzi ?

NA VENAD (HEIMATLOȘI)

Unde ești tu târgul meu, unde ești tu casa mea, unde sunteți voi, dragii mei ?

Vai și amar de noi ! Târgurile noastre, înfloritoare odinioară, casele noastre impodobite și imbelüşgate, ce s'a ales din voi ?

Un fior de groază străbate străzile. Piața unde pulsa altădată atâta viață arată acum ca un cadavru ars.

Casele noastre nu sunt azi decât niște ruini,

ce arată grimase îngrozitoare. Ruine ale unor distrugeri grele.

Cu inima strânsă noi trecem pe acolo și inima noastră deplânge casa noastră, târgul nostru, viața noastră.

Te aştepți să auzi un plânset, ce să vină dela ochiurile ferestrelor ce se uită cu atâtă tristețe la tine.

Mii de oameni, bărbați, femei și copii au fost duși de aici. Până la ultimul evreu...

O spaimă grozavă te apucă. Pare că scărție o ușă și aştepți parcă să auzi pașii unuia din cei mai venerabili fruntași, pașii lui Mendel dem soifer. Dar vai, ochii noștri nu văd decât umbre, decât stafia lui Mendel dem soifer. Evlaviosului și cinstițului evreu i s'a smuls barba cu bucăți de carne, cu tot. El a fost silit să danseze până ce s'a prăbușit leșinat. A fost trezit și pus iar să danseze. Si când ucigașii s'au saturat, îl împușcară.

O, tu târgul meu ! O voi toți cei dragi ! Vai de soarta ce vi s'a hărăzit ! Colo în pântecel pământului ați fost îngropăți împreună cu copiii voștri.

O, voi înfloritoare târguri din Bucovina și Basarabia cu liniștea și modestia voastră desăvârșită, cât de tihniți și de mulțumiți am trăit acolo ?

Cât de mândri am fost de caracterul și de preferințele târgului nostru ! Fiecare din noi era un patriot al orașului său.

Un ordin lugubru și însăpămantător a dis-

pus ceva grozav. El a hotărît în chip îngrozitor asupra târgului, asupra casei și asupra vieții noastre.

Un ordin criminal și atâtă jale și moarte s'a revărsat.

Oare nu este un vis îngrozitor această realitate însăpămantătoare ?

Au fost într'adevăr nimicuți cetățenii pașnici cari în orașele lor somnolente, moștenind din moși strămoși diferitele îndeletniciri și-au vîzut zi de zi de meseria lor ?

Intr'adevăr a fost omorât hamalul acela zdrențuros, care muncea din greu, de dimineață până seara, pentru că să poată aduce soției sale bolnăvicioase, pentru masa de seară o bucată de mămăligă și câteva cepe ?

Intr'adevăr a fost omorât bătrânul fierar I(hoc, a cărui căsuță culeată într'o râpă stătea singuratică, acolo, la marginea orașului ? Timp de 45 ani I(hoc nu a lăsat ciocanul din mâna. Toată ziua stătea în covălie la nicovală și loale. Parcă-l văd. La el erau duși caii pentru potcovit și trăsurile pentru a fi îmbrăcate în fier. Se clătină de bătrânețe și tot nu lasă ciocanul din mâna, pentru că tatăl său Meier, la o vîrstă mai înaintată, a mânuit ciocanul până la ultima răsuflare.

L'an omorât ! Care era vina lui ?

A fost omorât într'adevăr Mordhe, cărpaciu cel orb, cu cei șase copii ai săi, cari goi, desculți și totdeauna flămânzi se tăvăleau într'un colț al odăii ?

Ce crimă a comis el ?

A fost omorât și șamesul cel surd, cel care își împărtea cuicușul de lângă sobă cu orice cerșetor sosit pe un ger mare în târg.

Pentru cari anume păcate a fost el asasinate?

Tu tacî acum orășelul meu, străzile tale sunt pustii, nu mai este nimeni. Bestiile au nimicit cuibul nostru liniștit.

Numai corbii cronicănește și trec în goană deasupra ruinilor tale !

EXISTA O PROBLEMA SANGEROGASA A TRANSNISTRIENILOR !

Am ridicat numai o parte a cortinei, ca să desvăluim monstruoasă tragedie desfășurată în infernul Transnistriei. Am făcut aceasta nu pentru ca cei cari au fost scutiți de atari suferință, să le retrăiască — citindu-le — măcar în imagine și în proporție atât de redusă. Nu ! Invocând această perioadă de urgie, cu tot corteziul ei de suferință și amărăciuni, cari prin cruzimea lor au cutremurat, încă atunci, pe fiecare om cu inimă cinstită, noi vrem să atragem atențunea opiniei publice asupra faptului că eliberarea de sub tirania neagră n'a adus cu sine soluționarea problemei celor ce au supraviețuit iadul.

Transnistriei și că foștii deportați se mai găsește și astăzi într'un greu impas material și moral.

Există o problemă sângeroasă a transnistrieniilor !

Ne-am întors aci, în România, un rest de oameni nenorociți și am rugat să se vină în ajutorul nostru. Am zugrăvit disperarea, relevând sentimentul că suntem părăsiți, sentiment ce stăruie în rândurile celor salvați de la moarte. Am arătat chinul pe care l-am inducat din partea dușmanului necruțător și ne-am întrebat de ce reîntorsi între frații noștri ne simțim la fel de părăsiți, iar lipsurile noastre sunt tot atât de mari !

Care este deci deosebirea între dușman și prieten, între dușman și un frate ?

Opinia publică cunoaște prea bine stareau de spirit ce domnește în rândurile noastre, dar ea... face !

Guvernul știe destul de bine că totul ne a fost jefuit, Averi întregi ne au fost luate aici, în țară, de către foștii cârmuitori ai țării. Am fost izgoniți dela vîtrele noastre, iar părinții și copiii ne au fost măcelăriți. Avearea C. N. Rului provine dela noi. Si totuși guvernul... face ! Noi am cerut guvernului să ne restituie averea, dar cu durere trebuie să spunem că, până acum, guvernul a uitat de soarta foștilor deportați.

Conducătorii evreilor din România, cărora le am arătat halul în care ne aflăm, și ei... tac!!!

Peste tot aceeaș tăcere, care pentru noi este atât de îngrozitoare. Nici măcar un gest de înțelegere pentru tot ce se petrece cu noi, pentru tot ce ni s'a luat, pentru cumplita săracie în care ne sbatem. Ei vor incerca în viitor — după o tactică bine cunoscută — să arunce responsabilitatea, care apăsa acumă pe umerii lor, asupra altora.

Adresăm deci lumii întregi un apel pentru ajutorarea noastră. Nu ne îndoim că el va găsi, în sfârșit, ecoul așteptat. Suntem siguri că fiecare om cu suflet va face tot ce-i stă în puteri pentru a salva pe cei puțini, cari au scăpat ca prin minune dela exterminare, din ghiarele criminalilor naziști și ale complicitelor lor.

Suntem siguri că, în sfârșit glasul nostru va străbate și oceanul și va ajunge la urechile fraților noștri din America și din întreaga lume.

Poporul evreu din lumea întreagă, cunoscând suferințile noastre și chipul eroic, în care am apărăt viața fraților noștri din Rusia, ne va ajuta, desigur, într'un viitor apropiat, în mod efectiv. Dar până atunci suntem nevoiți să apelăm la guvern și la evreii din România, cerând ca ajutoarele lor să nu fie simbolice, ci reale.

AJUTAȚI-NE SA REINTRAM IN RANDUL OAMENILOR!

Numai puțini ne-am întors din lagărele de moarte ale Transnistriei. 90% dintre noi au rămas în gropile comune, fără ca vreo piatră funerară să indice măcar locul. Cei mai mulți au fost uitați înainte de a-și fi dat sufletul.

Din nefericire însă, se pare că nici aici suferința noastră nu s'a terminat. Până acum nimeni nu s'a întrebat, în chip serios, cum urmează să se soluționeze problema foștilor deportați în Transnistria. Credem, totuși că nu se poate nega că trebuie să se găsească o soluție justă a acestei probleme. Am suferit atâtă încât nimeni și nimic pe lume nu ne mai poate consola. Încotro aruncăm privirea, amintirea trecutului ne obsedea. Avem în minte numai imaginea celor cari ne au fost atât de scumpi și cari sub ochii noștri au fost căsăriți, siluiți, spânzurați.

Reîntorsi din temnița neagră a exilului am avut nădejdea că ni se va întinde o mână de ajutor, ca să putem reintra în rândurile oamenilor. Mare ne este, însă, desamăgirea văzând că nici azi nu întâlnim înțelegere, că nici azi nu găsim sprijin.

Suntem lăsați să ne zbatem, mai departe, într-o mizerie și desnădejde cumplită. Gestul de ajutor real pentru redresarea noastră economică și morală nu s'a produs. De luni de

zile tot aşteptăm. Şi ne întrebăm disperați : Oare ce va fi cu noi ? Cui să spunem păsul nostru ? Cui să ne plângem ? Cine va voi să ne asculte și să ne înțeleagă ?

Rătăcim din loc în loc, în toată țara, în căutarea unei posibilități de existență.

Am venit cu sănătatea sdruncinată, cu copii anemici și subalimentați, cu părinți îmbătrâniți înainte de vreme. Incotro să mergem ? Nu mai avem căminurile noastre, și trebuie să facem apel la mila celor care au avut norocul să rămână la vatrele lor, pentru a avea unde să punem capul. Dar nu peste tot găsim înțelegere. Noi, cei mai săraci dintre săraci, plini de desnădejde, ne întrebăm : Când se va termina oare calvarul suferințelor noastre ? Oare nu am săngerat și suferit deajuns ? Oare nu ajunge că părinții, copiii, bunicii noștri au fost uciși ? Am pierdut totul. Sănătatea noastră, căminurile noastre, existența noastră, tinerețea noastră.

Asasini, care ne-au isgonit dela vatrele noastre au cărat atunci, în sute de vagoane, averile jefuite dela noi și astăzi suntem lipsiți până și de un pat, o masă, un scaun, o lingură...

Evrei din România și din toată lumea ! Frați, care ați avut norocul să fiți feriți de urgia ce ne-a ajuns pe noi, care ați avut norocul să rămâneți la vatrele voastre și care acum ve-deți pe toți ai voștri lângă voi ! Nu ne întoarceți capul !

Crimă monstruoasă a Transnistriei este egalată în proporții numai cu cea săvârșită în Maidanek, Auschwitz, sau Lublin. Ea se soldăză cu asasinarea a 90% din cei aproape 500.000 de deportați.

Fiți alături de noi !

Nu ne repudiați ! Dăruiți din plin !

Dați bani în locul jertelor de sânge pe care le-am adus noi. Sumele vor fi întrebuințate pentru reconstrucția unor modeste existențe, pentru redresarea transnistriilor.

Ajuțați-ne, ca să fim feriți de declasare !

Nu ne lăsați să credem că suntem uitați de Dumnezeu și de oameni !

Rezolvați demn problema transnistriilor !

Intâmplările grele din Transnistria au găsit expresie și în folklore.

Publicăm aici câteva compuneri în idiș ale d-nei Lotti Schärf cari nepretinzând o calificare literară, redau în mod sincer gravele noastre depresiuni psihice de acolo.

SEMA ISRUEL IN DAN RI ARAN
(compus in Bucureşti 1945)

*Sema israel in dan ri aran!
Azi zugt men int deportirte;
di host nit mer kain lebensrecht.
A punim gheştorbene darf keiner du mer,
mir fin iener velt, transnistrier ghehern nit
aher.*

*Stat int oiffinemn du far huševe ghest,
dus jmencale idn, dem iberrest,
di etlihe urime, gelitene kinder,
welhe dorh epes gur groise vinder
zenen glielihervaize lebn geblibn,
welhe men hot geiugt in getribn,
mit der nahaiche ghepaitst in gheslagn,
vus gurnit şoin mer farmugn,
vus zenen un a heim in un a strihe,
un a nöist, un a mukem menihe,
heist es vater, nitu far dir can plat,
di bist azoi vi fin hintn a bisale zať,
şoin nor aroisfisiten avec țighisen,
nit bist di dať du dus leibn ti ghenisen.*

*Forghoblik zeh ghefreit vus leibn gheblibn,
uit int transnistrier iz dus goirl gefaln
iuh vater uoh fi volghern, ti lign in staln.*

*Oif di transnistrier hot dus şicjal es ubghezein,
nit Got, nit menşn viln int jarştein.
Iberflisig zenen mir oif dem oilem şoin,
iberghekimn oif şpot nor in hoin,
nit darfst di, turst di oif der velt mer zan :
şema isruel in dan ri aran.*

DUS HEILIGHE ORT
(compus in exil, in Transnistria 1943)

*Eh kik oif di courim
in es daht zeh mir ois,
zei zenen tifridn
lahen int gur ois,*

*Az voltn zei gheret,
fin zeiere greber dort,
ot adu, ot adu iz far int
dus beste ştocale ort,*

*Men iugt nit, men plugt nit,
men ʃapt nit dus blit,
du oif dem besoilom,
du iz far int azoi ghit.*

*Du iz azoi heimleh,
es şmast nit der vint,
di miter erd şitt,
hit deh ub main kind.*

*Darfst deh nit arim kikn,
nit zeh şrecn oih,
ot hapt men, ot nemt men,
ot loift men dir nuh.*

Darfst nit filern far keinem,
es darf n̄it elapern daine fein,
far keinem, isrulicl,
habtaht du stein.

Bai int oif dem beisoilem
host di evighe ri,
vus toig di seine velt,
noh vus nift den zi?

Nein mir viln entsidn nit,
mit ah mahn dem bat,
bai di iefighe fatn,
vi sticher men snat.

Aza ghefil erfilt meh,
az eih pasir dort
bai di steiner in cvurim,
oif dem heilign ort.

DUS REPATRIHRN DER IESOIMIM
FIN TRANSNISTRIA
(compus in exil, in Transnistria, 1945)

Eh vil, eh ghe probirn,
oif dem papir oisfirn
das bild vus eh zei afind.
Vi di hernloize hind,
di iusemhle di cleine,
di imſildighe, reine,
in di zec anghehilt,
ſiterndic jerkilt,
fargheilt in farſtarſt,
vus farmugt farſarſt,
zeh freighendic vi ahin,
in iedes nebih ver eh bin,
vi ahin, in velehen ort,
ſi veimn fur eh dort,
ver vet zeh mit int frein,
ver int akeghen ghem?
ver int akeghen loifn?

Oi, oif azan oifn
ale inzre sonim nor,
vi inzr idis dor,
vi azoi dus kimt ois,
es rast di nejumes arois.

*Un tate şoin un mame
un a şim libesflame ;
zei di taiere du ghelozt
in alein oif vint in frost.*

*Azoi furn nebih zei
in oih eh dabai ştei
in idise kindr un mus
in der kelt oif dem strus
kikn oif dem şauspil,
vi di iusemleh, un a fil,
lozn zih in veg aran,
nit visendic vi ois vi an.*

*Noh fil traglişer vi aher,
hoil in blois in ler.
Vi ahin ghet dan veig,
ştei eh in freig
nor vlemn iz fi freign,
far veimn zih fi beign,
azoi miz es laider zan,
azoi ghet di lebensban.*

*Es heist hand in hand,
ken Eref ins faterland,
vi limenes in maranın blihn,
dort ahin heist es fihn.
Nor derval iz es alein,
dus iuseml, elend vi a ştein.*

*Tragliş iz ghevein dus kimn,
ghenig hot es herghenimn
bis tum mareh in bein,
di harbe bitere pain,
doh, hotş gheiugt,
hot es noh epes farmugt
tate mame ghetraie
a bisl zahn ghite, naie,
nit in zac ghehilt,
farvarlozt in vild,
azoi zeit ois dus turic.
In erst heist es a glic ;
men vert repatriirt,
aheim turicghefirt,*

*Azoi bailoifig zeit ois dus bild,
in şwarçer naht ghehilt.
Ver dus bintl noit nit zeit,
fizeit in fişpreit,
dus şauspil ot adu,
şvarç finstr in gru,
dus hitighe furn,
vet mit tener iurn
lengr leibn ken'n ;
ver du niş geston'n,
zih dus gruel nit fighezein
vus ois kindr iz ghesein.*

*Erst kindr ghelibte,
nit ghemiter batribte
mit tate mame in a heim :*

zei ſigheſart mit leim
in di eurim in gibr.
Fin di ſeine groise ſtibr.
In Transnistria gheblibn.

Afile oif dem ſtein niſt oifgheſribn
oi in ver dortn rit,
ver dortn oif eibig farblit.
Afile ſim kevr a kik tin,
ti zeier ghelibtn fleiſ in blit,
pflanzn amul a bisl grin
vet keinmul keiner nit.

Nor iz vus? Zei nebih ſoagn,
zei tit men nit mer martrn, plagn,
aber ir iusemleh-traht eih bai mir —
vi ahin geit ir, vi ahin geit u?

A KOMENTAR TI DEM BERICL

Dus bericl iz mit trern,
nit mit tint gheſribn.
Es iz mer vi orighinel,
nit um a iota ibertribn.
Mit dem hot men zeh erhaltn,
damit zeh oisgheſert,
ſtat mit broit in fleiſ,
mit dem bericl zeh ghenert.

Glielik iz das ingale
oder meidale ghevein
vus hot oif dem ſtrus
a bericl derzein.
Es iz nebih mit freid
ti der mame alheim gheſtofn,
far der fir ſraendie,
es hot apur berieleh gheſtofn.
In di miter in ein zat hot zi zeh ghefreit,
fin anderer zat beveint zi dus,
hai, hai ir kind ghet claubendie
a bericl oif dem ſtrus.
Vail dus iz ghevein di naring,
ti fri in umbasn natirlih
vi men iz ervaht in of der naht.

*Lost zeh dus den mulen oisfirleh ?
Azoï hot es zeh ghelebt
in der tfise in ienem period,
az ghevein iz dus zise bericl,
ghedanct hot men noh Got.
Dus vœt ieder bestetign
az es iz laider nit fantazi
nor nacte virclihkeit
fin dem Bericl di poezi.*

DUS BERICL

(compus in exil, in Transnistria 1943)

*Eh bet deh, mame, ghib epes esen mir,
es fit in nugt dus harf,
nit cain vindr vus forſatens
ghein di coihes ois far ſmerf.
Ghib, mame, mir a ſticale broit,
un gurnit, es meig san a blois,
eh mun cain piter, oih cain ſmalſ,
a clains afile nit cain grois.*

*Pflegst amul dermonen zeh,
alein mir esen tiſitruhn.
Dus ſenſte in dus beste.
Es, kind, pflegst di mir fi zugn.
Host di hant meh venigher lib
zug mir miter, mane.*

*Eh veis mame di bist nit ſildic,
eh hob ti dir cain tane,
Eh veis vus di vest enfern mir :
Eh hob nor a bericl, main kind,
tikerribn rift men zei du :
es, zolst mir zan ghezind,*

*es coht zei ieder, ieder hot zei lib,
men maht fin zei gur ghite sahn.
Eh volt siher dir epes onderş gheghebn
nor fin vus zol eh dus mahn.*

*Aio mamale dus volsti mir gheenfert.
Oi eh gleib, nor eh ken zei şoin nit ladn,
eh ken oif zei nit cuen meir,
nit derfar val zei mir şadn,
nor beric, beric in noh amul beric
fin dem oifstein bis şim legn.
Vet noh amul anders veirn?
Vet epes beseres zan far inzeretvegn?*

DER MUGN DUVID INSR ŞANDFLEC

*Eh hob zeh ſufelig
un dem ştern dermont
velhn men hot ghetvingn
ti trugn permanent.*

*Dem Mugn Duvid ti trugn,
iz a claine biše ghevein;
dus şteirndl şvarzghielb
hot zogar ghepast zeir şein.*

*Nor az men hot im holile
farghesn in der heim,
iz ghevein vei dus lebn
in biter vei ti dem.*

*Gheştempelt, ghebrandmarkt
hobn mir ghemist zan,
men zol zeh ti anderer naſie
holide nit ghebn a miſ aran.*

*Tincl in di oign
in finster iz ghevorn,*

*az men hot grud dus sterndl
farghesn oder farloirn.*

*A mord am ghevisen
hot venigher gheşat,
vi az einer hot bai zeh
dus abſaihen nit ghehat.*

VUS VILSTI VINT ?
(compus in exil, in Transnistria, 1943)

*Vus vilt ir, ir vintn,
oif ale frontn ?
Vus puet ir ?
Vilt ir milhume ?
Vilt ir necume ?
Vifil ot a sir !*

*Oder trugt ir di coiles,
di bitere iales,
bis ſim himl aroif ?
Kent ir nit laidn,
vi mir zih budn,
in fures gur un a soif ?*

*Mit aier vuuen,
mit aier ſraien
deher nemt ir oisanand,
ſtiber ſtärche, ganſe
varft ir in di ſanfn
zejt ales in brand.*

Rirt fin di pleſer
nor nu di heter;
du ſtet ir un maht,
dus gelingt aih nit,
fi ſtiln dus blit,
vus flift tug in naht.

Trugt vintn dus col
vin dem gaſtn cul
aroif bis tim himl. fi Got;
es meig ſoin zan ſtil,
es iz ſoin ſifil
fi ſtarc, fi grois, inzer noit.